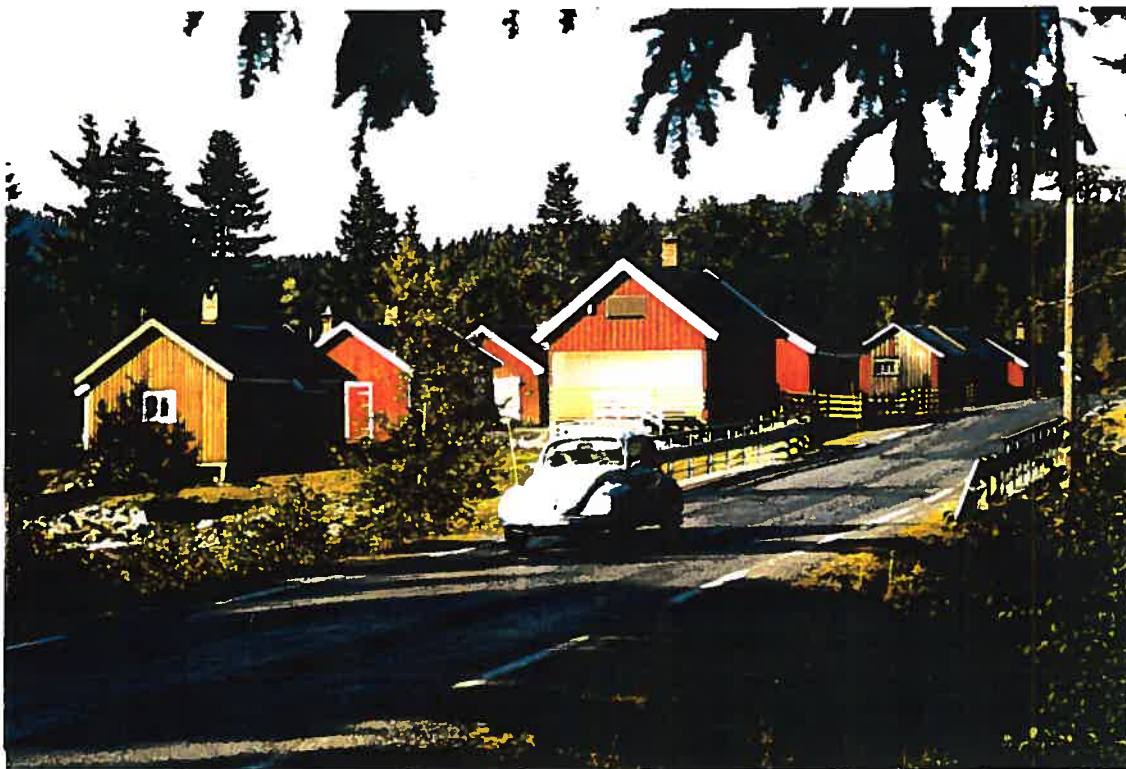

REGULERINGSPLAN
FOR
SKJERVETRÅKKET

Del II : Veileder for byggeskikk og restaurering

INNHold

1. BAKGRUNN.....	4
2. BRUK AV VEILEDEREN.....	5
3. HOVEDTREKK I SKJERVAS BYGGESKIKK.....	6
4. BESKRIVELSE AV UTVALGTE ENKELTBYGNINGER, VURDERING AV BYGGESKIKK	8
5. BYGGESKIKKENS ELEMENTER, BESKRIVELSE MED ANBEFALINGER.....	18
5.1. YTTERVEGGER OG PANEL	18
5.2. TAK, TAKTEKKINGSMATERIALER, PIPER	19
5.3 FUNDAMENTER	23
5.4 VERANDAER.....	24
5.5 YTTERDØRER, INNGANGER.....	26
5.6 VINDUER	27
5.7 INTERIØR.....	30
5.8 UTOMHUSAREALER, HAGER, GJERDER	31
5.9 FARGESETTING OG MALING	31
5.10 BÅTHUS.....	32
5.11 VURDERING AV UTVIDELSER OG PÅBYGGINGER.....	33
6. VIDERE OPPFØLGING	35
7. LITTERATURLISTE OG KILDER	36

1. BAKGRUNN

Den foreliggende rapporten er andre delen av 3 hovedeler som må sees i sammenheng:

- Del I: Historisk analyse og registreringsrapport
- Del II: Veileder for byggeskikk og restaurering
- Del III: Reguleringsplan for Skjervetråkket

Del I inneholder mer generelt kartmateriale, analyser og beskrivelser av hele miljøet, med noen utdypninger av sagbrukets drift og en sammenfattende vurdering av verneverdier.

Del II inneholder en nærmere beskrivelse av enkeltbygninger samt en nærmere vurdering av byggeskikken. Opplysninger og informasjon fra begge delrapporter supplerer hverandre og er ikke gjentatt i hver delrapport, det anbefales derfor å bruke begge. De gir opplysninger om reguleringsplanens bakgrunn, men har ikke noe rettslig bindende virkning.

Den foreliggende veileder har følgende formål:

Beskrive den lokale byggeskikken på Skjerva, informere om den og gi noen anbefalinger og konklusjoner. Målsetningen er å få bevart bygningene og området med sine spesielle karakteristika med en forsvarlig innsats av ressurser. For autenticiteten av dette kulturmiljøet er det fysiske og bygningsmessige særpreget helt avgjørende. Mange små detaljer, som isolert sett virker ubetydelige, gir alt i alt informasjon og inntrykk til oss.

Fig. 1: Skjervetråkkets byggeskikk: enkelt og funskjonelt

2. BRUK AV VEILEDEREN

Veilederen skal ikke være en komplett oppskriftbok med og erstatter ikke faglig ekspertise fra byggherrer og godkjennende myndigheter. Den gir en rekke tips og informasjon om hvilket spekter av bygningstekniske løsninger, materialer og stilpregende elementer som er dominerende på Skjerva. Ut fra dette spekteret kan brukere innpasse sine løsninger, og unngå uheldige, fremmede og lite stedstilpassete løsninger. Myndighetene kan lettere kontrollere om løsninger er i tråd med det som har vært tradisjon på Skjerva.

Samtidig skal anbefalinger for restaurering føre til en respektfull omgang med den fysiske arven som Skjerva representerer. Historisk dokumentasjon, også bygningsmessig, er en ressurs for samfunnet og kan være til glede for alle. Ukritisk fjerning av gamle bygninger, elementer og detaljer og erstatning med moderne materialer og former bør derfor unngås.

En gradvis forandring av Skjervetråkket fra enkel og ressursparende byggemåte med noe preg av tilfeldigheter og improvisasjon til et moderne hyttefelt med blanke og finpussete, sterile hytter kan ikke være noen målsetning. Dette kan føles som en konflikt, sett med hytteeierens øyne, som gjerne vil forbedre hyttenes standard og utseende. Det er nødvendig med sans og forståelse for Skjervas historiske bakgrunn for å oppnå et rimelig kompromiss mellom forbedring av hyttene og bevaring av det sjarmerende særpreget. Den historiske analysen og beskrivelsen i del I er derfor et viktig grunnlag.

Skjervas byggeskikk har noen typiske elementer som gjelder for regionen og byggemåten generelt, men den har også elementer som er lokalspesifikke, tilknyttet de bestemte omstendighetene dette bygningsmiljøet har utviklet seg i. Det er derfor ikke mulig å overføre alle beskrivelser og anbefalinger til andre bygningsmiljøer i regionen, dvs. veilederen begrenser seg til forholdene rundt Skjerva.

3. HOVEDTREKK I SKJERVAS BYGGESKIKK

« Byggeskikk er alt som bygges, og det representerer innarbeidede mønstre for utforming av hus knyttet til et geografisk område og et sosialt miljø». (Husbankens brosjyre «God byggeskikk», Oslo 1991). Med andre ord er det håndverkere og byggherrer som bygger under bestemte forutsetninger av økonomi, lokalt tilgjengelige materialer, praktiske hensyn, gjentakelse av detaljløsninger som er utprøvd fra før og en viss estetisk sans og utforming, utviklet i regionen. Noen tilfeldigheter og individuelle løsninger spiller sikkert også en rolle. Ikke alt gjøres som et bevisst valg, heller som en lært og innkjørt rutine.

Byggeskikken på Skjervetråkket er preget av tidens forhold og de spesielle omstendigheter på stedet. Hensikten var å bygge rimelige og enkle hytter for midlertidig bruk.. Det ble ikke lagt så mye ressurser i bygningene. Det som var mest praktisk, hensiktsmessig og overkommelig var først og fremst aktuelt. Spesielle forsiringer eller utsmykninger var ikke aktuelt. Byggeskikken preges derfor av **enkelhet og nøkternhet**. Av samme grunn ble det bygget med minimale arealer og størrelser, et annet karakteristikum er derfor **småskalapreg**.

Det finnes forskjellige typer bygninger (f.eks. våningshus, uthus, staller, hytter, saghus, flishus osv.) med noe varierende konstruksjon (mye bindingsverk, lite laftete konstruksjoner, noe maskinlaftede hytter) fra forskjellige tidsperioder (ca. 1910 - 1950) og med forskjellige byggherrer (noen fellesbygg, ellers mange individuelle brukere og byggherrer). Et annet særpreg er derfor **variasjon**.

Det var helt naturlig at alle bygninger var bygget i tre. En del hytter er bygget etter samme mønster og med samme dimensjoner og detaljeringer. I tillegg gir den dominerende fargesetting med engelskrødt for fasader og hvit for omramminger og detaljer et preg av **homogenitet**.

En må anta at mange bruksberettigede bygde selv uten entreprenør eller spesialiserte håndverkere. Utbedringer ble gjennomført senere, deler ble påbygd, skader reparert, innganger forandret, tilfeldig tilgjengelige materialer brukt, noen løsninger er preget av selvbygging osv. Det gir byggeskikken delvis preg av **improvisasjon**.

Skjerva kan neppe tilknyttes en bestemt historisk byggestil med unntak av kjørestua og kvernstua som har elementer fra sveitserstilen. Miljøet er preget av hytter og uthus, som i mindre grad enn f.eks. bolighus er påvirket av ulike byggestiler. Hytter og staller har en mer funksjonell og pragmatisk bygningsutforming og detaljering.

Noen begreper:

Restaurering er en istandsetting av en bygning etter antikvariske prinsipper. Hovedpoenget er å få bygningen i en god tilstand uten å forandre bygningens opprinnelige form, utseende og materialbruk. Det gjøres i hovedsaken med vedlikehold av de originale bygningsdeler. Er det noe som må erstattes, prøver en å bruke tilsvarende gamle materialer. Det er ikke meningen å få bygningen «pen» ved å gjøre den ny, men å beholde sjarm og patina, som preger bygningen gjennom tiden.

Tilbakeføring er en fjerning av senere påførte forandringer som kan virke forstyrrende.

Rekonstruksjon er en gjenoppbygging av et hus som er fjernet, med nye materialer.

Rehabilitering er en oppussing av en bygning etter antikvariske prinsipper, men kan også omfatte noen forandringer, for å bedre funksjon og utnyttelse, med hensikt å få til en langsiktig økonomisk bærekraft.

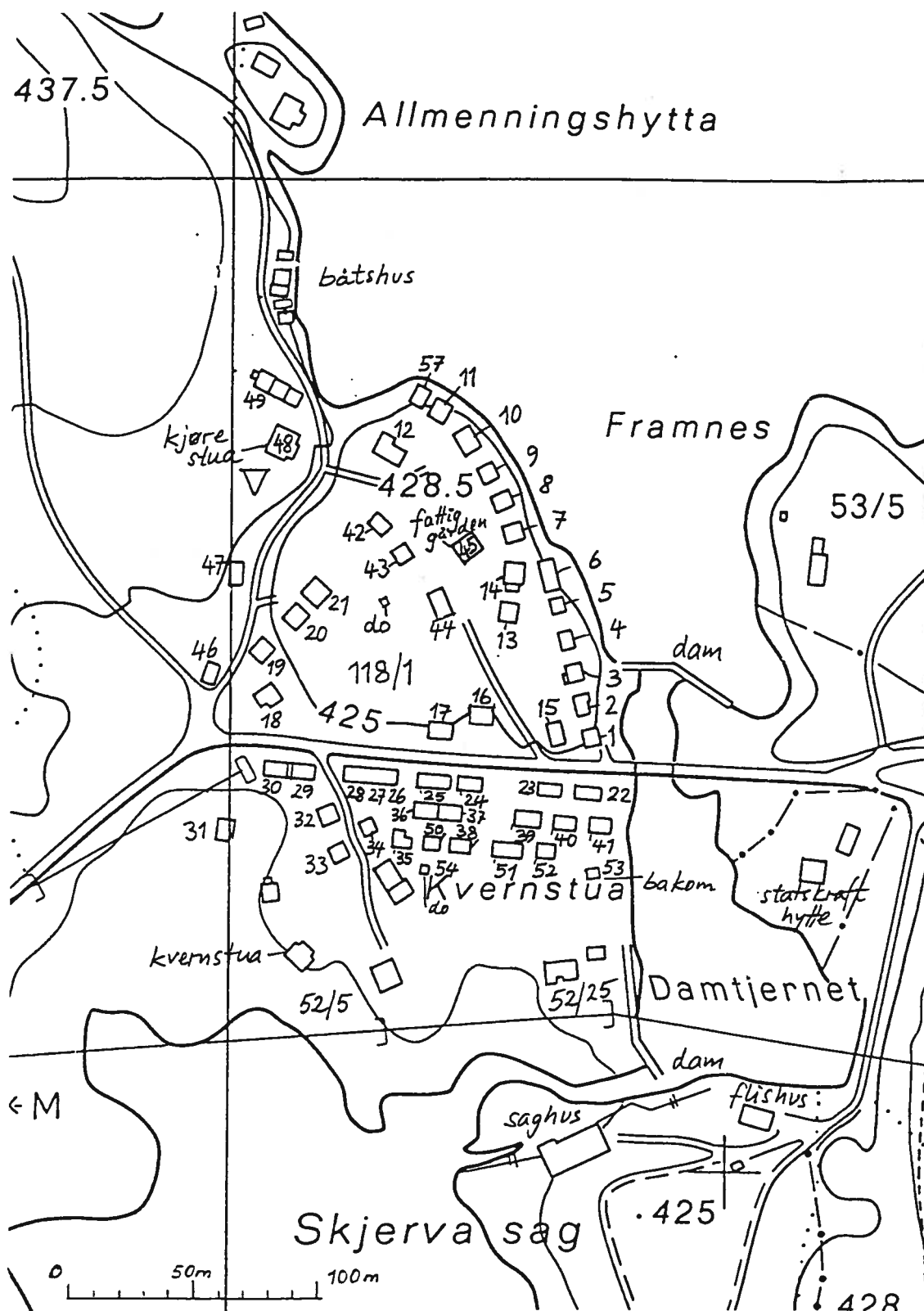

Fig. 2: Kart med Gnr./Bnr. og bygningenes festnr.

4. BESKRIVELSE AV UTVALGTE ENKELTBYGNINGER, VURDERING AV BYGGESKIKK

Å registrere og beskrive alle ca. 60 bygninger i detalj vil føre for langt. Det er derfor her tatt med et utvalg av de viktigste og mest typiske bygninger. Det foreligger ingen byggetegninger av bygningene. Det må være opp til senere arbeider, eventuelt å gjennomføre noen oppmålingsarbeider for å samle de typiske planløsningene av bygningene, f.eks. dokumentere en stall i detalj. Det var også i meget liten grad mulig å komme inn i bygningene, beskrivelsen holder seg derfor stort sett til eksteriøret med hjelp av fotografier.

Almenningens bygninger:

Fig. 3: Almenningens administrasjonshytte, bygget ca. 1950. Tjente til opphold for skogforvaltere i distriktet

Fig. 4: Kjørestua (nr. 48), bygget 1911. Typisk bolighus for den perioden, laftet tømmer. Skjervas driftsleder og familie hadde sin permanente bolig her. I tillegg tilbød de opphold til skysskarene i stua (opp til 40 personer!). Inngangspartiet senere påbygd. Godt bevart, også interiøret. Taktekking med Onsager-takstein er spesielt karakteristisk. Har vært under restaurering den senere tid

Fig. 5: Kjørestuas uthus (nr. 49), vedskjul, låve, fjøs, utedo. Sammen med kjørestua et markert bygningsmiljø, bevart i sin opprinnelige tilstand. Bordtak fornyet.

Fig. 6: Sagstua (nr. 51), bygget antageligvis rundt 1940-årene, maskinlaftet. Bolig/oppholdssted for almenningens arbeidere og driftsleder på saga. Godt bevart i sin opprinnelige form og detaljering, også innvendig.

Fig. 7: Saghuset, byggeår ukjent, opprustet/ombygget i 1913. Selv om bygningen ikke er i bruk idag, så gir den dominerende bygningskroppen et signal om at det var et sagbruk her. Under bølgeblikkplattene ligger et gammelt bordtak. Opprinnelige dører, innganger og vinduer er lukket med panel

Fig. 8: Flishuset, bygget i 1950-årene med utvendig bindingsverk (det gamle stod nærmere dammen)

Private bygninger:

Fig. 9: Båthusene. I forgrunnen på venstre side bygning nr. 57, tilhørende hytte nr.11. I bakgrunnen en båthusrekke, preget av variasjon.

Fig. 10: «Fattiggården» (nr.45), folkelig navn for en noe større hytte bygd av almenning, for midlertidig overnatting for skysskarer og tømmerhoggere som ikke hadde egen hytte. En av de få bygningene som almenningen solgte til private. Byggeår ukjent, antageligvis i 1920 - 30 årene. Senere forandret, utvendig er alle originale materialer fjernet. Den nye paneltypen (skyggepanel) og veksling til liggende panel i gavlen er ikke typisk for Skjerva og forandrer bygningens karakter alt for mye. Eksempel på oppussing og forandring, hvor opprinnelige materialer og gammel byggeskikk ikke kan ses igjen på bygningen.

Fig. 11: Bygning nr. 11, planklaftet hytte, flatere takvinkel og fargesetting her er ikke typisk, men muligens original. Veranda mot sjøen sannsynligvis senere påbygd. På venstre siden bygn. nr 57 (båthus).

Fig. 12: Bygn. nr. 10, nylig utvidet hytte slik at opprinnelig bygningskropp og takvinkel ikke kan gjenkjennes. Mange nye detaljer, som liggende panel i gavlen, forsiret inngangsparti etc. Eksempel på at en "pen" oppussing av en hytte i sum kan føre til noe helt annet enn det som sto der opprinnelig.

Fig. 13: Bygning nr. 8, ei hytte som er typisk i rekken (som nr. 7 og 14). Innbygging av veranda forandrer bygningskroppen her for mye. Fargesetting og bruk av dekkbeis er ikke original og virker noe forstyrrende.

Fig. 14: Bygning nr. 14, hytte uforandret i byggeskikk og detaljering med unntak av en liten veranda.

Fig. 15: Bygning nr.4, 3, 2, hytter i maskinlftet tømmerforholdsvis lite forandret, lik fargesetting understreker homogeniteten

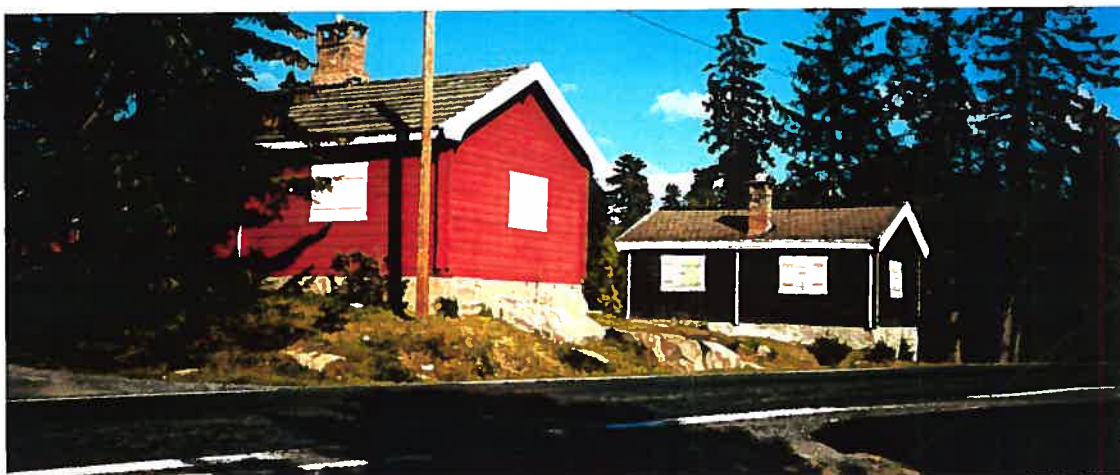

Fig. 16: Bygning nr.15 og 1, hytter i planklæft, opprinnelig særpreg bevart

Fig. 17: Bygning nr. 19, hytte, ("tyskerbrakka") antageligvis fra 1940-årene; vindusplassering i hjørnene, flat takvinkel og liggende panel er stilelementer fra funksjonalismen og bygningen er det eneste av sitt slag i Skjerva. På den ene siden kan en argumentere at bygningen ikke passer til omgivelsen. På den andre siden kan en argumentere for at dette er en del av Skjervas historie og gå inn for bevaring.

Fig. 18: Bygning Gnr.Bnr.52/5, kvernstuen, trolig fra 1800-tallet, fasade med stilelementer fra tidlig 1900-tallet. Antageligvis var det et bolighus tilknyttet kvernbruket, som en gang var drevet sammen med sagbruket. Eiendommen senere fraskilt fra sagbruket.

Fig. 19: Bygn. nr 24, 25, 26, staller kombinert med hytter. Typisk miljø hvor stallene er dominerende. Har fortsatt sitt opprinnelige særpreg med en enkel og funksjonell byggeskikk.

Fig. 20: Bygn. nr.24, bakside. Etter nedleggelsen av stallen periodevis brukt som kiosk. Innsetting av stort vindu og dør med glass bryter med karakteren.

Fig.21: Bygning nr. 23. Eksempel på 2 staller, nesten uforandret. Takstein er muligens lagt på senere på toppen av flistaket.

Fig.22: Bygning nr.22. Oppusset hytte, har pga. moderne taktekkingsmateriale mistet noe av sitt opprinnelige preg.

Fig.23: Bygn. nr.38 til venstre (bygget i 1937), bygn. nr. 50 til høyre; hytte og stall. Stort sett bevart i sin opprinnelig form og detaljering.

Fig. 24: Bygning nr.53, hytte som faller noe utenom bebyggelsesstrukturen, muligens oppført uavhengig av de andre hyttene.

Fig. 25: Til venstre bygn. nr. 21, til høyre bygn. nr. 20. Begge hytter godt bevart, antagligvis bygget etter 1940.

5. BYGGESKIKKENS ELEMENTER, BESKRIVELSE MED ANBEFALINGER

Generelle anbefalinger:

- Behold så mye som mulig av de opprinnelige materialene. Hvis ikke alt, så i alle fall deler.
- Unngå utskifting og erstatning med moderne og nye materialer. Hvis noe må erstattes bør en anvende brukt materiale av samme type.
- Behold opprinnelige detaljer på bygningen.
- Bruk andre bygninger og detaljeringer som informasjons- og inspirasjonskilde.
- Unngå en oppussing av bygningene som gjør dem "penere" og rikere enn de har vært opprinnelig.

Den enkle og funksjonelle byggeskikken bør opprettholdes i størst mulig grad. God byggeskikk på Skjerva betyr ikke nødvendigvis "pent" og "nytt".

5.1. Yttervegger og panel

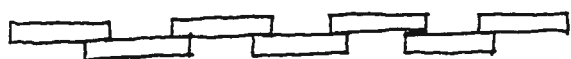
Lokal byggeskikk:

Noen hytter fra 40- og 50 årene har maskinlaftet plank som yttervegg. Den maskinelle fremstillingen skaper en helt regelmessig tømmerstykkelse og spesiell overflatestruktur, som er typisk på Skjerva.

Flertallet av bygningene er imidlertid bindingsverkkonstruksjoner og panelt. Det finnes kun 3 typer panel: tømmermannspanel, lektepanel, og låvepanel. Et unntak er kjørestua og deler av kvernstua med faspanel. Med et unntak av ei spesielt hytte (Nr. 19), som opprinnelig ble bygget med liggende panel, er alle paneltyper stående.

Låvepanel

tømmermannspanel

lektepanel

faspanel (kun kjørestua)

Fig. 26: Paneltyper på Skjerva: låvepanel, tømmermannspanel og lektepanel er dominerende

Anbefaling:

Hytter med maskinlaftet plank bør beholde sitt utseende. Flere av hyttene har råteskader i plankeveggen og utskifting har vært gjennomført med tilpassete deler. Det er en god løsning. På noen spesielt værutsatte vegger kan nye råteskader oppstå. Der kan det være en løsning å kle hele veggen med utvendig panel som ekstra beskyttelse mot været. Det skulle imidlertid kun begrense seg til den veggen, eller deler av veggen, hvor det er nødvendig, slik at den øvrige planklaftet vegg fortsatt er synlig.

Panel: Det er viktig at alle bygninger beholder sin opprinnelige paneltype. Skifting til paneltyper som ikke var brukt der før må unngås. F.eks. det såkalte villmarkspanel bør ikke brukes i det hele tatt. En blanding av stående og liggende panel på gavlvegger bør unngås. I mange tilfeller er panelet ikke så dårlig, at det må skiftes ut fullstendig. En kan bruke en del av materialet, og supplere resten med nytt materiale av samme type.

5. 2. Tak, taktekkingsmaterialer, piper

Lokal byggeskikk:

Saltak er den takformen som brukes gjennomgående på alle bygninger (noen få unntak er uthus/staller med pulttak). Takformen er en av de mest pregende elementer i bygningsmiljøet. For stallene og mange hytter er en takvinkel på ca. 40 grader dominerende.

Fig. 27: Saltak med samme takvinkel preger bebyggelsen på sørsiden av veien.

Særlig på sørsiden av fylkesveien er det kun 40 graders takvinkelen som er brukt. På nordsiden er det mer variasjon med noen flatere takvinkel. Typisk for alle tak er et lite takutstikk.

Tradisjonelle taktekkingsmaterialer:

- bordtak (særlig uthus, sag- og flishus)
- takstein i sement (grå og rød)
- takstein i tegl, enkeltkrummet
- takstein i tegl, flat, type Onsager eller Hoelstad
- bølgeblikk (grå)

Bølgeblikk
Land Stål
tlf: 6111 0850

Det er en stor variasjon og blanding av disse materialene, med tendens til sementstein og teglstein på de noe bedre hyttene, og bølgeblikkplater på staller og de enkle hyttene. Bølgeblikk ble ofte lagt oppå et eldre tak.

Veldig mange bygninger hadde eller har et undertak med flis. Dette gjelder for alle hytter og bolighus, men også for noen av de stallene som ble bygget i kombinasjon med hytter. Enkelstående uthus, staller og båthus hadde derimot ikke noe undertak. Dette materialet kommer fra sagbrukets egen flishøvel og ble etter krigen produsert i store mengder. Flisene er ca. 60 cm lange og 4 mm tykke. Antagligvis var flistaket på mange hytter og staller brukt som det første taktekkingsmaterialet. Etter hvert ble takene lagt om med takstein eller bølgeblikk.

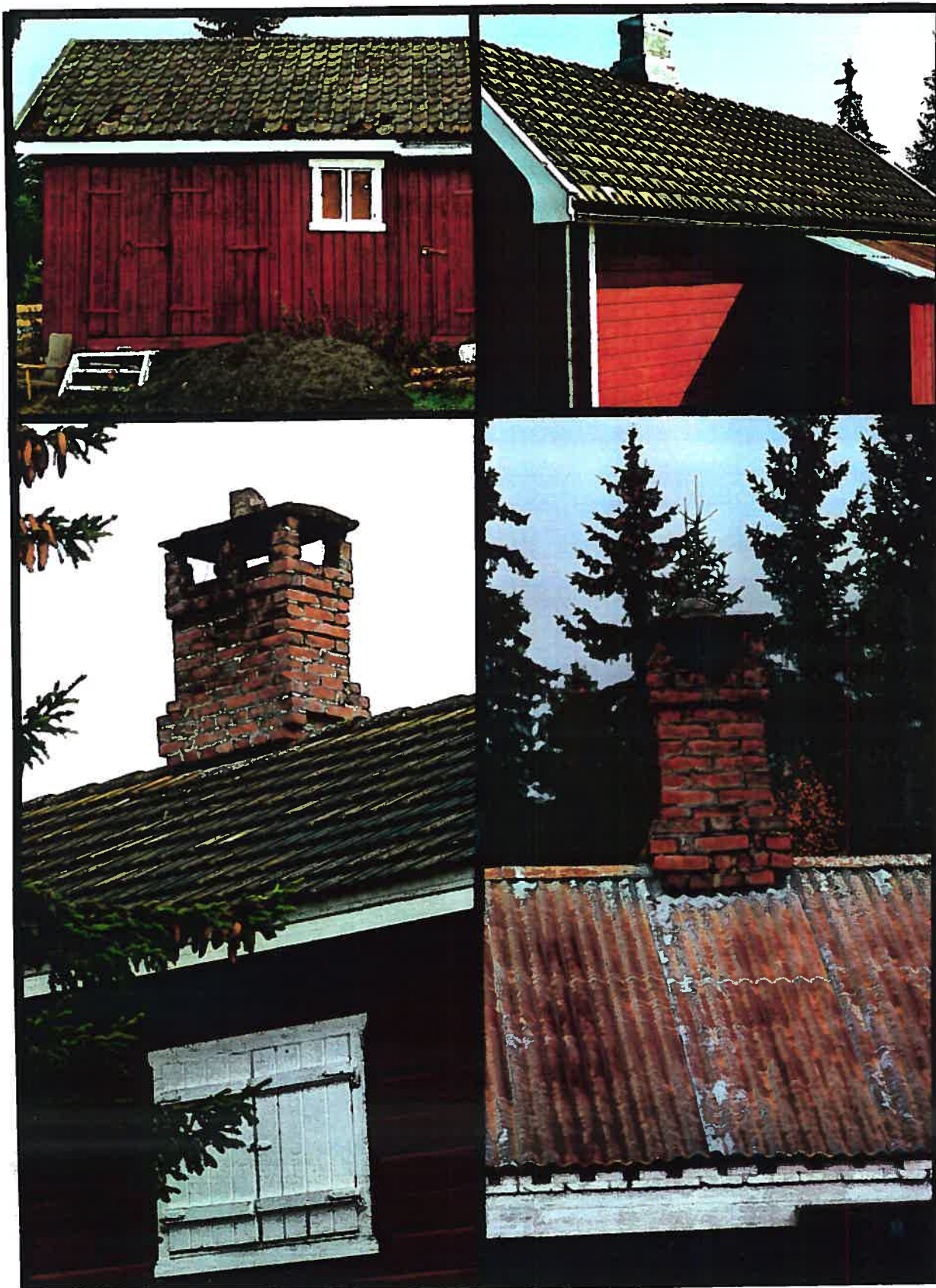

Fig. 28: Tradisjonelle taktekkingsmaterialer: Øverst til venstre rød takstein enkeltkrummet; øverst til høyre rød takstein flat, type Onsager; nederst til venstre grå eller rød sementtakstein; nederst til høyre bordtak med senere bølgeblekkplater. Typisk er de fine gamle pipene i murverk.

Fig. 29: Moderne og nye materialer som står i skjemmende kontrast til de tradisjonelle materialer. Øverst til venstre: svarte metallplater med skinnende overflate. Øverst høyre: Ny gråsvart sement-takstein, ny pipe med blikkforkledning virker fremmed Nederst venstre: Dobbelkrummet rød sement-takstein som erstatning for krummet takstein; et kompromiss. Nederst høyre: Stålplater med takstein-profilering og skinnende overflate. Med nytt tak kommer ofte også takrenner på bygningen, noe som forandrer huset enda mer.

Med oppussing av hyttene i de siste årene kom det nye og moderne taktekkingsmaterialer til anvendelse:

stålplater og aluminiumplater med trapesprofil, ofte plastbelagt (svart)
stålplater med taksteinimitasjon (svart)
sementtakstein dobbelkrummet (svart)
sementtakstein dobbelkrummet (rød og svart)

Disse materialene har ikke vært brukt på Skjervetråkket før, slik at de forandrer det visuelle inntrykk av bygningene betydelig og gir et helt annet preg.

Anbefaling :

Undertak

Et godt og tett undertak er viktig for alle hytter og bolighus. Pga. bedre langsiktig vedlikehold anbefales undertak også i prinsipp for uthus. Det tradisjonelle flistaket som undertak er vanskelig å opprettholde, krever mye arbeid og spon av den typen er ikke i produksjon idag. Undertaket er kun i liten grad synlig og det er derfor ikke hensiktsmessig å opprettholde eller gjenbruke spon. Undertak med flis som ikke er tett kan fjernes og erstattes med et nytt pappundertak.

Hovedtak

Det er meget viktig å beholde de eksisterende takformer (saltak), takvinkler og det korte takutstikket. Antikvarisk riktig anvendelse av taktekkingsmateriale er å bruke det materialet som var tradisjon på stedet. (Se liste tradisjonelle taktekkingsmaterialer side 19). For å bevare områdets særpreg må det være en målsetning å beholde så mye som mulig av opprinnelige materialer. Dette kan gjøres med en omlegging av tak hvor en samler på stein eller plater som er i bra stand, bruker dem om igjen og supplerer med tilsvarende materialer fra et lager av bruktmaterialer, rivingshus e.l. Det kan f.eks. bli aktuelt å samle brukbar takstein fra flere skadete tak, og gjenbruke dem på andre bygninger. En stor fordel ved gjenbruk er at autentisk og originalt materiale fortsatt er i bruk og har den estetiske virkning at bygningens aldringsprosess og patina er synlig.

Slike muligheter for gjenbruk lar seg lettere gjennomføre hvis en samler alt gammelt, men fortsatt bruktbart materiale, som dukker opp etter hvert. Et sentralt sted, f.eks. i saghuset eller et annet tomt uthus kan brukes som lager. Det er også mulig å samle og kjøpe inn brukte materialer fra rivingshus. Når restaureringsbehov melder seg kan en bruke materialer fra lageret. Dette kan være en oppgave f.eks. for velforeningen på Skjervetråkket.

Hvis man må skifte til nytt materiale, så bør det velges ut fra det spekteret som har vært brukt tradisjonelt. Flere av de ovennevnte materialer er ikke lenger tilgjengelig på markedet. Det vil derfor ofte være aktuelt å skaffe brukte materialer.

Det er ikke meningen å bruke taktekkingsmaterialer som gjør bygningen «penere» enn før. F.eks. er grå bølgeblikkplater et enkelt og rimelig materiale som preger enkle hytter og staller i stor grad. Hvis alt bølgeblikk erstattes med ny takstein går karakteren tapt og Skjervetråkket få mer og mer preg av et velstelt nytt hyttefelt. Taktekking med moderne og nye materialer som ikke var brukt der før bør unngås (se liste med nye materialer ovenfor).

Begrunnelsen for dette er at bygningens utseende mister autentisitet og stedsegen karakter, hvis nye uvante materialer blir mer og mer dominerende. En antikk- eller rustikkimitasjon virker unaturlig i et gammelt bygningsmiljø, et kunstig forsøk på å virke gammelt. De moderne profilerte blikkplater har så presise kanter og linjer, at de virker påfallende i det noe ujevne og varierende materialet. Svært uheldig er også den svarte fargen som noen av de nye materialer har, den gjør taket veldig "tungt" og dominerende.

En må også ta hensyn til at mangfoldet av taktekkingsmaterial i den tradisjonelle byggeskikken allerede i utgangspunktet er forholdsvis stor. Kommer noen moderne materialer i tillegg, så blir det en kaotisk blanding.

Takrenner med nedløp, som noen nyoppussete hytter nylig har begynt å bruke, passer dårlig til den enkle, tradisjonelle byggemåten og bør brukes i minst mulig grad.

Piper

Pga. lav bygningshøyde er pipa på taket godt synlig og typisk for byggeskikken (se Fig. 28). De litt bedre hyttene har piper i upusset teglstein. Andre er pusset med en grå sementpuss og alle har en karakteristisk hatt som detaljering. De litt enklere hyttene har kun et piperør i blikk. Staller og uthus har ikke noen ovner og piper.

Anbefaling:

Mange murte piper er skadet. Noen kan repareres, noen må tas ned. Håndverkere bør kunne reparere pipa eller mure den opp igjen. Ny teglstein i samme format bør brukes, men den bør ha en glatt, hardbrent overflate, ikke børstet rustikk. I noen tilfeller kan pipa også repareres med en utvendig sementpuss. Hetta på toppen av pipeåpningen med en firkantet sementplate og en naturstein på topp er svært typisk for Skjervetråkket og bør bevares eller settes opp igjen, også når gamle piper erstattes med nye. Naturstein som dekorasjon i pusset overflate bør unngås, likedan en total innkledning av piper med blikkeslag.

En liten, men likevel estetisk viktig detalj er avslutningen av vindskier på gavlveggen. Det finnes forskjellige varianter som er i bruk (se Fig. 30).

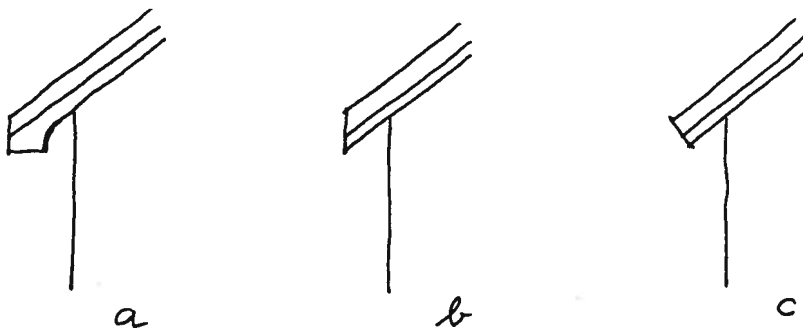

Fig. 30: Detalj for vindskier.

5.3 Fundamenter

Lokal byggeskikk:

Uthus og staller har vanligvis kun fundamenter med naturstein/gråstein lagt på bakken. Det er en svært enkelt fundamenterings, men pga. den forholdsvis lette bindingsverkkonstruksjon er det vanligvis tilstrekkelig.

En del hytter har den samme fundamentering, men i hytter av bedre standard finnes også fundamenter med betongstolper, ringfundamenter i betong eller murverk pusset med sement.

Fig. 31: Enkelt natursteinfundament, typisk og sjarmerende (bygn. 37)

Anbefaling:

Enkel fundamentering med naturstein er et svært typisk detalj for Skjervetråkket. Der er derfor viktig å beholde den typen fundamentering i størst mulig grad. Det gjelder for uthus og tidligere staller, for hytter må en vurdere en noe mer stabil fundamentering, som betong, betongstolper eller pusset gråsteinsmur. Murte fundamenter med moderne sementsteinblokker får et jevnt og glatt utseende som står i uheldig kontrast til den gamle fundamenteringsmåten. Overflaten bør være litt ujevn.

5.4 Verandaer

Lokal byggeskikk:

På flere hytter finnes verandaer, de fleste er påbygd i senere tid. Noen av dem ble etter hvert innebygd og brukt som utvidelse av hytta. Ellers er det typisk for de fleste bygningene at de ikke har veranda. Det var hytter med kortvarig bruk, og det ble ikke lagt vekt på sitteplasser ute. Med bruksendring til fritidsformål har flere hytteeiere senere bygd på verandaer. Flere hytter har enkle trapper i tre eller steinblokker.

Anbefaling:

Eksisterende verandaer bør bevares i sin opprinnelige form. Enkel detaljering for gelender og trapper er viktig å beholde. Forsiringer og pynt f.eks. på gelenderet er ikke ønskelig. Nye verandapåbygg bør unngås. Når det er behov for sitteplass ute, bør en bruke åpent terreng ved siden av hytta/inngangen med minimum av bygningsmessige innretninger. Rehabilitering og eventuell nybygging av trapper bør holdes i den enkle stilen slik som eksisterende trapper.

Fig. 32: Eksempel på senere verandapåbygg. Forandrer hovedbygningens form i sterk grad. En åpen sitteplass på bakkenivå vil tjene samme funksjon uten å forstyrre bygningskroppen.

Fig. 33: Åpen terrasse, senere påbygd. Klare grenser mellom bygningskropp og landskap forsvinner og bygingsmiljøet få et annet særpreg. Slik er det vanskelig å opprettholde den atmosfæren som var typisk for skogsdriften i gamle tider. En mindre sitteplass på bakkenivå kan være et alternativ

5.5 Ytterdører, innganger

Lokal byggeskikk:

Det finnes labankdører (stort sett på enkle hytter og staller) og panelkledde dører (med noen variasjoner som f.eks. fiskebenmønster på de hytter med bedre standard). Kun kjørestua og sagstua har fylingsdører. Felles for alle dører er at de ikke har innsatte vinduer.

Anbefaling:

I mange tilfeller kan en unngå en utskifting av døra med en grundig overhaling, eventuell reparasjon. For å beholde særpreget er det ikke ønskelig å skifte til en «penere» dør. Bruk av fabrikkproduserte dører bør helst unngås. Eksisterende dørtyper kan heller kopieres.

Fig. 34: Venstre: typisk labankdør til en stall. Høyre: panelt dør, mest utbredt er stående panel eller fiskebenmønster. Betongtrappa må være en "resirkulert" bygningsdel flyttet fra et annet sted.

Fig. 35: Nyoppusset hytte, med nytt fortak over inngangen, forsiret gelender og nye takmaterialer. Denne byggeskikken kan i og for seg være pen, men er fremmed på Skjervetråkket og har ikke noe felles med tradisjonen der.

5.6 Vinduer

Lokal byggeskikk:

Meget utbredt og typisk er tofløys vindu med 6 ruter, men også variasjoner som f.eks. tofløys med 4 ruter finnes. Størrelsen og type varierer mye. De hyttene som er bygget i kombinasjon med en stall har småe formater, ofte et enfløy vindu med 4 ruter. De bygningene som opprinnelig ble brukt som stall, hadde få eller ingen vinduer. Svært typisk er også bruk av vinduslemmer, da hyttene ikke alltid var i bruk.

Anbefaling :

Utskifting av vinduer bør helst unngås, det er bedre å bevare vinduer ved reparasjon og vedlikehold. Ved innsetting av nye vinduer bør en bruke samme format som før. Det er viktig å bruke vinduer med ekte gjennomgående sprosser.

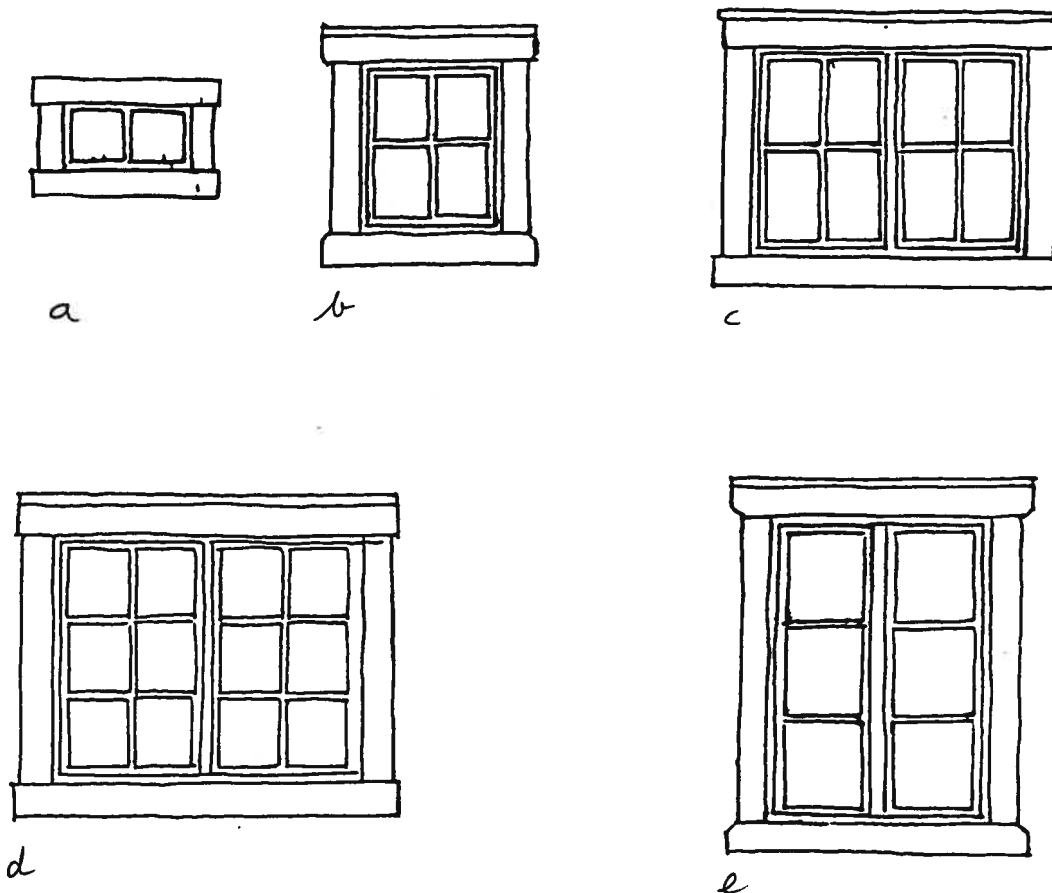

Fig. 36: Vindustyper:

a : typisk stallvindu

b : typisk vindu for stall eller enkelt hytte

c : hyttevindu

d : det hyttevindu som er mest brukt

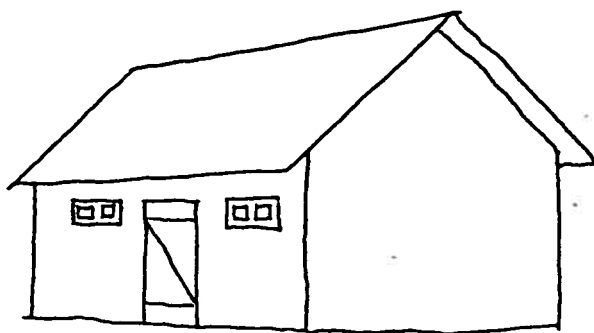
e : vindu for bolighus som kjørestua eller kvernstua, kun unntaksvis brukt i hyttene

Felles for alle vinduer er enkle og kraftige omramminger

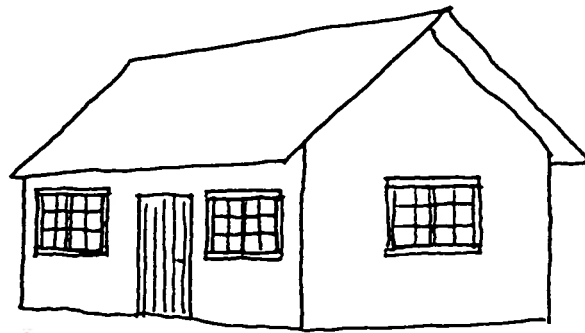
Nye formater som er større, som mangler sprosser eller som har andre mønster av sprosseinndeling forstyrrer fasadenes karakter og bør unngås.

Et særdeles viktig element er de omramminger som alle vinduer har. Det bør også alle nye vinduer ha. Men det er viktig å følge den enkle og funksjonelle type omramming, og ikke bruke for kompliserte eller pyntete typer.

Når det er helt nødvendig med mer lys i bygningene, må en vurdere hva som er best for å beholde karakteren. Å øke antallet vinduer kan være en bedre løsning enn å sette inn større formater i de gamle åpningene. Å bevare hovedfasaden kan være mulig hvis en setter et nytt vindu i en sidevegg. Særlig på de tidligere stallene er det viktig å bevare hovedfasader uten vinduer, og heller sette inn vinduer i andre vegger.

a

b

c

Fig. 37: Innsetting av nye vinduer i en stall.

a: stall i sin opprinnelig form;

b: etter innsetting av nye vinduer og dører kan ikke stallen gjenkjennes;

c: bedre løsning hvor deler av opprinnelig karakter blir bevart, hovedfasaden uforandret, nytt vindu i sideveggen eller på bakveggen

Fig. 38: Nye vinduer, med mindre og større avvik fra den lokale byggeskikken: a) nytt vindu av tradisjonell type, men omramming mangler, b) lite vindu, nytt, med spesielle omrammingsprofiler, litt for "pent", c) stort, horisontal preget format uten omramming, helt fremmed i byggeskikken

5.7 Interiør

Hytteiere har i varierende grad brukt ressurser for oppussing og ombygging innvendig. Mange bygninger er forholdsvis lite forandret i interiøret og bærer fortsatt preg av "gamle dager".

Fig 39: Interiøret av sagstua (bygning nr. 51), et autentisk bevart interiør

Anbefaling:

En full bevaring av interiøret er ønskelig og representerer en viktig dokumentasjon fra sagdrifttiden på Skjervetråkket. Med oppussing av hyttene og bruksendring av staller til hytter, behov for etterisolasjon osv., er det ikke alltid mulig å beholde alt som før. Her kan en forsøke å bevare deler av interiøret, eventuelt samle noe på et lager, og ikke kaste alt (f.eks. gamle ovner). På sikt er det også svært viktig at minst én stall og minst ei av de enkle hyttene som ikke oppfyller dagens krav til fritidshus blir autentisk bevart med hele interiøret. Ett eksempel må bli stående som dokumentasjon av de historiske forholdene. Ellers er det fare for at de typiske interiørene forsvinner med tiden.

5.8 Utomhusarealer, hager, gjerder

Lokal byggeskikk:

Plassering av bygningene i åpent terreng og med liten avstand er typisk. Ved kjørestua var utearealer en gang brukt som beite. Det er stort sett åpen gressbakke, delvis med fjell og gråstein rundt husene med noen busker og trær. Individuelle hager eller inngjerdinger som skiller hustomter fra hverandre er ikke typisk, arealet har vært felles og bygningene har ikke egne tomter rundt huset (almenningen er grunneier). Det gir utearealet et helhetlig preg av felleskap og gir mulighet for å gå rundt i området. Pga. beite var noen større sammenhengende områder inngjerdet. For stallene var en lett og åpen tilgang med hest nødvendig.

Fig. 40: Hyttene ligger fritt i det åpne landskapet

Anbefaling:

Det åpne, naturlige landskapet rundt husene er et viktig estetisk element som bidrar til kvalitet på omgivelsene. Men det er også dokumentert at det er et fellesareal hvor det ikke var tillatt med individuelt avgrensede bruksmønstre. Det er derfor viktig å holde fast ved det prinsippet og unngå en privatisering av arealer med inngjerding og tilplanting av hager og busker. Det har delvis skjedd en slik utvikling i de siste årene som ikke bør føres videre.

5.9 Fargesetting og maling

Lokal byggeskikk:

Fram til 50-årene var naturprodukter (linoljemaling, komposisjonsmaling) mye brukt. Senere kom det alkydøljemaling og moderne dekkbeis. På Skjervetråkket er sannsynligvis alle typer representert. Fargesettingen har et dominerende mønster, i det den tradisjonelle jernoxydfargen «lys engelskrødt» er helt dominerende for fasadene. Den kombineres med hvitmaling for detaljer som vinduer med omramminger, vindskier og dører. For detaljene kan fargetone variere, grønn er også hyppig brukt. Denne fargesettingen understreker Skjervetråkkets homogene karakter, føyer bygningene sammen og bidrar mye til særpreget. Noen hus er unntak og har andre fargetoner som oker, brun eller trevirkets naturfarge.

Fig. 41: Engelskrødt for fasadene og hvit for vinduer, omramminger, vindskier etc. er det dominerende fargemønster på Skjervetråkket.

Anbefaling:

Maling er en viktig rutine for regelmessig vedlikehold. Det tradisjonelt dominerende mønster med engelskrødt som hovedfarge og hvit som detaljfarge må videreføres. Kun på bygninger, hvor en kan dokumentere en annen originalfarge fra før (undersøkelser med skraping på gammel panel eller løsning av malingslag med reprin) bør det tillates en annen farge. Der det ikke er mulig å påvise opprinnelig fargebruk, bør en velge den farge som mest sannsynlig har vært i bruk.

Noen nylig malte bygninger viser røde fargetoner som er noe skarpere og har sterkere glans enn den tradisjonelle malingen. Slike moderne rødfarger bør unngås. Det er slike små nyanser som kan fortynde det harmoniske helhetsbildet.

Den beste tradisjonelle fargetonen oppnår man med linoljemaling (f.eks. Herregårds linoljemaling lys engelskrødt fra Gjøco, fargekode 1406; eller linoljemaling standard engelskrødt, NCS Nr. 5050 Y - 80 R fra Akzo Nobel). Også den tradisjonelle komposisjonsmaling er i handelen igjen (Gjøco) og er en vel egnet maling for Skjerva.

5.10 Båthus

Lokal byggeskikk:

Den enkleste formen med to skrå vegger satt mot hverandre som en trekant er typisk for den tiden, hvor en bygget med minimale ressurser. Men det finnes også andre former, med saltak, pulttak og med varierende størrelse. På Skjervetråkket finnes en blanding av disse formene ved siden av hverandre.

Anbefaling:

Den eksisterende båthusrekka er en sjarmerende del av miljøet, men båthusene bør vedlikeholdes før de forfaller. Selv om de kan være noe trange i bruk, bør de trekantede båthusene beholdes, og det ene som har forfalt og blitt revet bør rekonstrueres og gjenoppbygges.

Fig. 42: Båthusene ved Skjellbreia

5.11 Vurdering av utvidelser og tilbygg

Utvidelser, tilbygg og ombygginger er del av en vanlig livssyklus til en bygning. På den annen side er et verneverdig bygningsmiljø som Skjervetråkket et historisk dokument fra en bestemt tid som utvannes jo mer slike endringer gjennomføres.

Med sin forholdsvis enkle byggestandard og små bygninger med lite plass melder det seg behov for mer plass, og en rekke bygninger har blitt påbygd allerede. Konflikten mellom bevaring av opprinnelig karakter og særpreg og økt behov for tilbygg for å få mer plass og komfort er helt åpenbar på Skjervetråkket. Tillates for mye forandring, går viktige verneverdier tapt. Stanses utbyggingsmuligheter fullstendig, oppfattes det som en urimelig restriksjon med det til følge at bruks- og vedlikeholdsinteressen fra eieren avtar.

Balansegangen mellom en viss åpning for utvidelsesmuligheter og samtidig bevaring av stedets karakter må finnes i kompromissløsninger, tilpasset den konkrete situasjonen.

Tillatelse til utvidelser bør vurderes etter følgende kriterier:

- behov for mer arealer (hvor stor er bygningen nå)
- plass for utvidelser (avstand til andre osv.)
- muligheter for alternative løsninger (f.eks. utnyttelse av takrommet for en ekstra soveplass, muligheter for utnyttelser av andre bygninger i nærheten osv.)
- arkitektonisk løsning (hvor god tilpasset er løsningen, omfang av forandring)

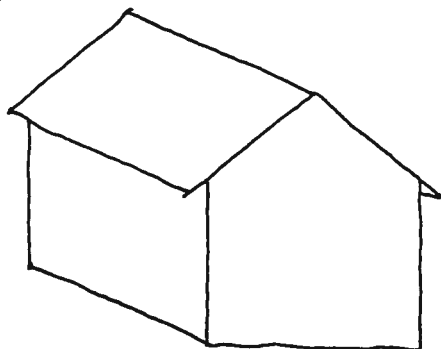
Anbefalinger:

Tilbygget må alltid underordne seg hovedbygningen i dimensjon og proporsjon. Med så små bygningsdimensjoner som Skjervetråkket har, kan det bare bli en beskjedne utvidelse av eksisterende rom. Tilbygget bør være lesbart som en addisjon til hovedbygningen, helst med klar skillelinje mellom begge.

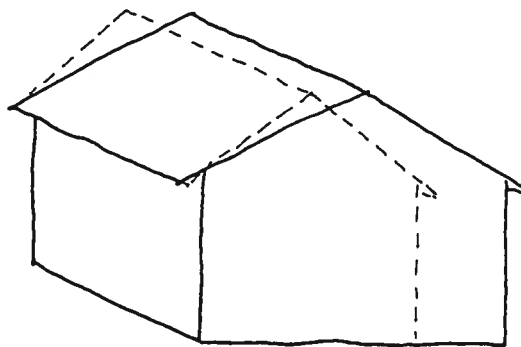
Tilbygget bør helst ikke forandre hovedfasadene og husets karakteristiske gavlvegg. Materialvalg, fargesetting og detaljering bør følge de linjene som hovedbygningen har.

Det bør ikke tillates:

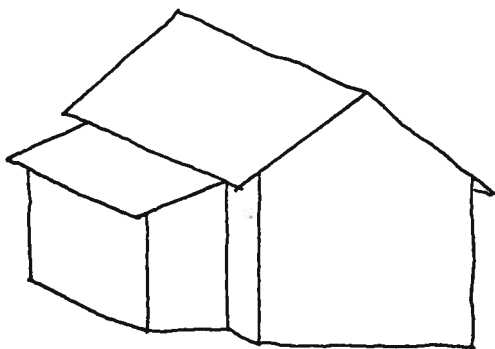
Påbygg i høyden eller addisjon av etasjer. Byggemønster med en etasje er så typisk at det må opprettholdes.

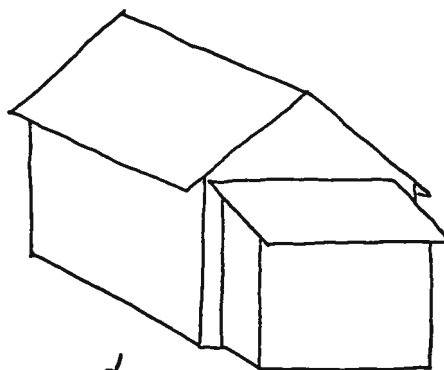
a

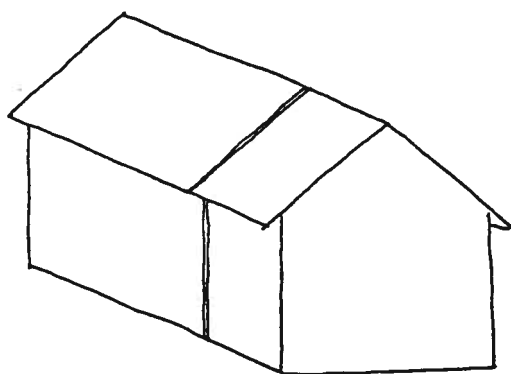
b

c

d

e

Fig. 43: Prinsippskisse påbygg:

a : opprinnelig bygning

b : stor utvidelse som gir en helt annen bygningskropp og takvinkel, bør ikke tillates

c, d : beskjeden utvidelse som underordner seg hovedbygningen, alle 4 hjørnene er fortsatt urørt

e : utvidelse i møneretning, i tettbebygde strøk ikke gjennomførbar

6. VIDERE OPPFØLGING

Minst mulig utskifting av originale materialer og gjenbruk av bygningsmaterialer istedenfor bruk av nye materialer er et av de viktigste prinsipper for å bevare Skjervetråkkets særpreg og for å opprettholde byggeskikken der. Det forutsetter tilgang til tilsvarende materialer og oppmuntring overfor hytteeiere, så de i økende grad går over til brukte bygningsmaterialer ved utbedringsarbeider. En mulighet for å få dette til mer organiserte former er f.eks. at Velforeningen for Skjervetråkket holder et lager med bygningsmaterialer som er tilgjengelig for alle og som kan disponeres etter behov. Dette gjelder først og fremst for taktekkingsmaterialer, ytterdører og vinduer. Materialet kan bades inn fra Skjervetråkket og hentes inn fra andre steder, fra rivinghus, bruktvarehandel etc. Flishuset eller saghuset kan fungere som lager. Oppbygging av lageret kan eventuell støttes fra offentlige myndigheter, som yter tilskudd til bevaring av verneverdige hus (fylkeskommunen v/Fylkeskonservatoren, evt. Riksantikvaren).

For å beholde fargesettingens homogene karakter bør det også opprettes et lager med engelskrød linoljemaling som er tilgjengelig for alle hytteeiere. Almenningens byggvarehus kunne være det riktige sted for det. Hvis malingen også dekkes gjennom offentlige midler, så vil det være meget interessant for hytteeiere å bruke denne malingen, og en unngår dermed en tilfeldig bruk av fargetoner som ikke passer.

Regelmessig oppfølging fra faglig side er også viktig, for å styre den videre utviklingen. Håndverkere med restaureringserfaring kan bidra mye til praktiske løsninger og veilede på stedet. Teknisk etat i kommunen sammen med Fylkeskonservatoren kan vurdere status fra tid til annen. Arkitekter bør brukes for å tegne gode tilbygg og planløsninger.

7. LITTERATURLISTE OG KILDER

Videreførende litteratur:

Aust-Agder Fylkeskommune - Kulturretaten: Veileder for spesialområde regulert til bevaring. 1996

Drange, T.; Aanensen, H.O.; Brønne, J.: Gamle Trehus. Historikk, reparasjon og vedlikehold. Oslo 1992.

Husbanken: God byggeskikk. Illustrert veileder til Plan- og bygningsloven § 74,2. Oslo 1991.

Figurliste (kilde av illustrasjoner):

Tittelbilde: Asplan Viak, UM

Fig. 1, 2: Asplan Viak, UM

Fig. 3: Lunner kommune v/H.L. Lien

Fig. 4 - 7: Asplan Viak, UM

Fig. 8: Lunner kommune v/H.L. Lien

Fig. 9 - 11: Asplan Viak, UM

Fig. 12: Lunner kommune v/H.L. Lien

Fig. 13, 14: Asplan Viak, UM

Fig. 15, 16: Lunner kommune v/H.L. Lien

Fig. 17 - 39: Asplan Viak, UM

Fig. 40: Lunner kommune v/H.L. Lien

Fig. 41 - 43: Asplan Viak, UM